

УДК 069.1:37.035:355.48(438-21Гда)(045)

СПЕЦИФІКА ПОДАННЯ В МУЗЕЯХ ТЕМИ ВІЙНИ ДІТЯМ (НА
ПРИКЛАДІ МУЗЕЮ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ М. ГДАНСЬК)

Ірина Жакова,

молодший науковий співробітник

науково-просвітницького відділу

<https://orcid.org/0000-0002-1629-2306>

Проблема подання теми війни дітям, на жаль, є дуже актуальною для українських музеїв, які не можуть стояти осторонь від найважливіших подій та викликів сучасності. Актуальною і, водночас, дуже важкою. Бо, з одного боку, хочеться подати цю тему так, щоби вона справляла враження, викликала емоційний відгук, виховувала. З іншого боку, ми маємо зробити так, щоб це, звісно, не було психологічною травмою чи ретравматизацією для дитини.

Про це вже говорять сучасні українські музейники, влаштовують різноманітні виставки, які стосуються дитячих малюнків, щоденників, речей, пов'язаних із дитячим досвідом війни. Навіть відкрито Музей воєнного дитинства у Києві як філію одноіменного музею в Сараєво. Місією Музею є: «Музею воєнного дитинства – постійно документувати та оцифровувати матеріали, пов'язані з дорослішанням під час війни, відповідно до найвищих стандартів, і представляти архівні матеріали в різних медіа з метою інформування широкої аудиторії про цей досвід.

Бачення Музею воєнного дитинства – допомогти людям подолати наслідки психологічних травм і запобігти травмуванню інших, водночас зміцнити порозуміння на колективному рівні, що сприятиме особистому і соціальному розвитку» [1].

Та музей про воєнне дитинство і подання тематики війни дітям є дещо різними питаннями.

В цих тезах я пропоную звернутися до польського досвіду представлення теми війни дітям, зокрема, на прикладі Музею Другої світової війни у м. Гданськ.

Один з польських музеїв військової тематики – Музей Варшавського повстання у столиці. В експозиції найбільш чутливий контент приховано від дітей на підвищеннях, в тумбах тощо. Це убезпечує дітей від надмірного стресу і покладає відповідальність за те, чи оглядатиме ці матеріали дитина, на батьків чи інших опікунів.

Найбільш цікавим, на мою думку, є досвід Музею Другої світової війни у м. Гданськ. Там саме для дітей створена окрема експозиція. Вона рекомендована для відвідувачів віком 7–12 років, але загалом є частиною основної експозиції і за бажанням її можуть відвідати інші вікові категорії.

Експозиція складається з двох основних частин. В одній з них відтворено клас передвоєнної школи. Тут за допомогою експонатів показано учнівський побут того часу, можна побачити, чого навчали дітей, уявити себе на тогочасному занятті. Тут екскурсовод може поспілкуватися з дітьми відповідно до їхнього віку та досвіду.

Та хочемо більше зупинитися на другій частині експозиції, яка називається «Коли б стіни могли говорити». Бо ця частина експозиції має дуже цікаву подачу. Це фізично три однакових великих кімнати. Під час екскурсії відвідувачі по черзі переходять із однієї в іншу. Кімнати зображують нібито одне житло, але в різні роки. Тож за ідеєю автора, глядачі переміщуються не в просторі, а в часі.

Тут відтворено історію родини Янковських, яка складалася із чотирьох осіб – батьків та двох дітей – дев'ятирічної Галини та чотирнадцятирічного Анджея. Це збірний образ типової родини варшавської інтелігенції, складений за біографіями, щоденниками, спогадами реальних людей.

На вході до кожної кімнати висить відривний календар, який допомагає нам зрозуміти, у якому часі ми знаходимося. Відтворено три періоди:

- 3 вересня 1939 року – перші дні Другої світової війни;
- 8 березня 1943 року – період окупації Польщі Німеччиною;
- 8 травня 1945 року – капітуляція Німеччини.

Поруч із входом до кімнат також є двері, і це окрема нитка історії, де показано долю довоєнних сусідів, родини єврейського лікаря. В перші дні війни на сусідніх дверях висить табличка із зазначенням, що він тут проживає.

Коли ж відвідувачі входять до кімнати, то бачать інтер'єр досить заможного помешкання. І через ці предмети інтер'єру та окремі деталі буде показано, як змінювалося економічне, соціальне становище родини протягом війни, як воно погіршувалося з кожним роком. Достатній рівень статків родини переданий хутряними речами у шафі для одягу, гарним посудом. Присутність дітей показана іграшками. Крім того, на стінах висять родинні фотографії. «За вікном» (екран зроблений у вигляді вікна) місто ще живе своїм життям. Але на те, що вже все змінилося, вказує карта мобілізаційна на комоді – тата призвано до війська.

Тут же задіяно дуже цікавий засіб: грає патефон. Він відтворює популярну на той час мелодію, а на тлі музики чути розмову між дітьми, які обговорюють поточну ситуацію. Тож діти-екскурсанти чують цю оповідь від дітей. Вони говорять про те, що почалася війна, мама з татом часто про це розмовляють, що вони сподіваються, що все-таки Англія і Франція їм невдовзі допоможуть і все буде добре. Дівчинка шкодує, що не змогла піти першого вересня до школи, хоча все було підготовлене, форма випрасована, і вона дуже цього хотіла.

Наступна кімната переносить нас вже в період окупації. «За вікном» видно символіку нацистської Німеччини, військову техніку. Зникли дорогі речі з шафи, а столі лежать діряві шкарпетки, які штопаються, що вказує на падіння рівня життя.

До речі, на столах кімнат лежать газети. В першій кімнаті у газеті було написано, що всі люди підіймаються на захист своєї держави. А в другій, в

період окупації, статті польською мовою, але пропагандистського характеру, які прославляють рейх, описують німецькі успіхи на сході. Кімната опалюється металевою пічкою.

Третя кімната – це вже 8 травня 1945 року. В кімнаті вже взагалі немає шафи. Забите дошками вікно. Родина спить на матраці, застеленому на підлозі. На столі коробки з американською гуманітарною допомогою – крупами, борошном і т.п. Крізь величезну діру в стіні видно майже зруйноване місто. Портрет тата на стіні перев'язаний чорною стрічкою. У Варшавському повстанні також загинув Анджей.

Повертаючись до долі сусідів, то вже з періоду окупації таблички з іменем єврейського лікаря немає, в його квартирі вже мешкає хтось з колоборантів, потім міліціонер. Голос Галини розповідає, як вона скучає за своєю подружкою Ханною...

Таким чином, гданським Музеєм Другої світової війни проведено величезну роботу, завдяки чому постала спеціальна дитяча експозиція, яка розповідає про долю людей і, зокрема, дітей, під час війни. Екскурсивод, орієнтуючись на вік дітей, може на чомусь акцентувати, а на чомусь ні. Багато чого екскурсанти сприймають самотійно. Експозиція торкається глибоких почуттів, дає розуміння, яким абсолютним руйнівним злом є війна, запам'ятовується, водночас не справляючи травмуючого ефекту на дитячу психіку. Тому досвід польських колег може бути використаний під час підготовки тематичних експозицій в Україні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Muzei wojsennoho dytynstva. URL: <https://warchildhood.org/ua/the-idea-mission-and-vision/> (дата звернення: 25.10.2024 р.).

2. Zalecenia i wskazówki dotyczące edukacji na temat II wojny światowej i Zagłady. URL: <https://polin.pl/system/files/attachments/Zalecenia%20i%20wskaz%C3%B3wki%20>

0dotycz%C4%85ce%20edukacji%20na%20temat%20II%20wojny%20%C5%9Bwiatowej%20i%20Zag%C5%82ady_1.pdf. (дата звернення: 25.10.2024 р.).

3. Yak rozmovliaty z ditmy pro viinu – materialy muzeiu Polin. URL: <https://tuptuptup.org.pl/ua/%d1%80%d0%be%d0%b7%d0%bc%d0%be%d0%b2%d0%b8-%d0%bf%d1%80%d0%be-%d0%b2%d1%96%d0%b9%d0%bd%d1%83/> (дата звернення: 25.10.2024 р.).

4. Wystawa dla dzieci «Podróż w czasie» / Muzeum II Wojny Światowej. URL: <https://muzeum1939.pl/wystawa-dla-dzieci-podroz-w-czasie/4354.html> (дата звернення: 25.10.2024 р.).